

Kruisbessen

DE KRUISBES (RIBES UVA-CRISPA) OOK WEL STEKELBES OF STEKBES, KLAPBES EN KNOLBES, KROEZEL OF KNOEPER GENOEMD, BEHOORT EVENALS VERSCHILLENDE ANDERE BESSESOORTEN TOT DE RIBESFAMILIE (GROSSULARIACEAE).

NAAST DE TEELT KOMT DE KRUISBES IN NEDERLAND OOK IN HET WILD VOOR.

Kruisbessen een tractatie.

Wilde plant

In het wild komt de kruisbes voor op vochtige, matig voedselrijke, kalkhoudende grond op vlakten, onder struikgewas en op open plaatsen in het bos.

De struik wordt 0,6-1,2 meter hoog en heeft gestekelde takken. De bladeren zijn rond-achtig en drie- tot vijfbladlobbig. De bladsteel en de onderkant van het blad zijn zacht behaard.

De kruisbes bloeit in april met groenachtige of paarse bloemen. De kelkbuis is klokvormig en de langwerpige kelkklippen zijn teruggeslagen. De kelk heeft dezelfde kleur als de kroonbladen. De kruisbes wordt bestoven door insecten en kan vruchtzetting met eigenstuijfmeeel (zelfbestuivend).

De vrucht is een kale of met klierachtige borstels bezette bes en heeft rijp een groene, gele, rode of roodpaarse kleur.

In Noord-Amerika komt van nature een sterk gelijkende soort voor, **Ribes hirtellum** met helderrode bessen.

Bloei en bestuiving

De kruisbes is een tweeslachtig of éénhuizige en wordt door insecten bestoven. Kruisbestuiving kan maar hoeft niet. De bloemen zijn een ietwat groen van kleur en hebben 4 tot 5 vergroeide kelkbladen, en 4 tot 5 vergroeide kroonbladen, er zijn 4 tot 5 meeldraden.

Bloeiende plant 'Rosko'

Vrucht

De gemengde knoppen zorgen slechts voor 1 á 2 bessen die bij afrijping geel, groen, rood en soms paars van kleur worden.

Smaak hangt af van de soort. De kruisbessenrassen rijpen ongeveer vanaf 15 juni tot midden september. Onrijpe vruchten kunnen verwerkt worden tot jams.

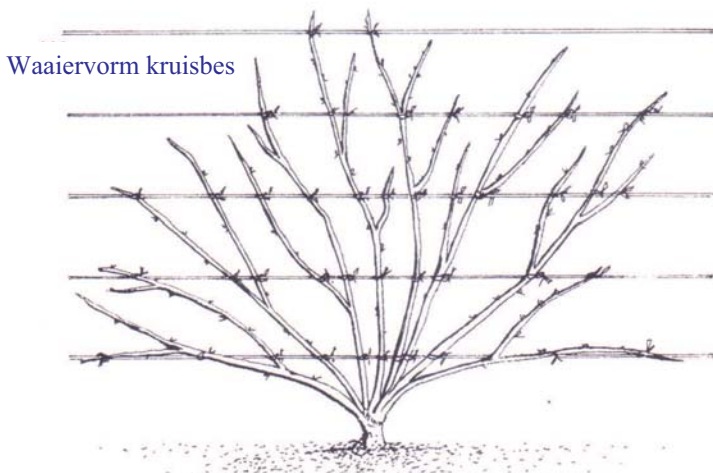
Vruchten hiervoor zullen het liefst veel pectine bevatten. De beste rassen hiervoor zijn: Industrie en White Smith.

Standplaats

De Kruisbes kan ook onder een grote boom aangeplant worden alsook in halfschaduw.

Vele vormen zijn mogelijk: struikvorm, snoer (Cordon), waaier- of leivorm, ook op een stam kunnen kruisbessen uitstekend geteeld worden.

Kruisbessen hebben een voorkeur voor bodems met veel humus.

Waaievorm kruisbes

Ook hier is licht en ruimte tussen de takken gemaakt.

Snoeien

Bij jongere struiken word een sterke terug-snoei doorgevoerd, dat wil zeggen, takken terug-snoeien tot op 10 cm. steeds met een oog naar buiten gericht. Het jaar dat daarop volgt, vormen er zich al snel krachtige takken, waarvan we de 4 beste van overhouden.

Zorg wel dat de takken 25 tot 35 cm. uiteen staan. Dit zorgt voor veel licht en ruimte tussen de takken.

Vruchten komen alleen voor op hout dat het jaar ervoor is gevormd en op ouder hout. Het is dus belangrijk om steeds vernieuwd jong hout te krijgen. Zijtakjes of sporen vormen hout die nauwelijks groeien. Snoei wor-

telopslag steeds terug tot aan de wortel.

Afhangende takken worden teruggesnoeid met één oog naar boven gericht, zodoende dat afhangend fruit niet tegen de grond gaat hangen.

Waterloten of rechtopstaande scheuten die weinig bruikbare knoppen leveren, worden geheel weggesnoeid. Zorg genoeg ruimte tussen de takken, om een eenvoudige pluk te garanderen. Het geeft tevens schimmels minder de kans te ontwikkelen.

Vermeerderen:

Kruisbessen van laten zich makkelijk stekken. Hiervoor kunnen we goed gesnoeide takken gebruiken als stekmateriaal. Dit doen we eind augustus, begin september.

Een zomerstek is een twijgje van ongeveer 20 cm met een 5 tal ogen (knoppen) en minstens een dikte heeft van 5 mm.

Verwijder alle ogen op de laatste 2 na, laat slechts 2 blaadjes aan het stengeltje staan.

Wortelvorming vind al snel plaats, meest al voor de wintermaanden.

Stekken kan in vollegrond of in bak. Stekpoeder is aan te bevelen maar is niet noodzakelijk. Goed bodem is wel een vereiste voor een goede slaagkans (er is speciale stekgrond verkrijgbaar).

Teelt

Er worden in Nederland nog maar weinig kruisbessen geteeld, minder dan 15 hectare. Vroeger werden kruisbessen onrijp geplukt voor de verwerkende industrie. Tegenwoordig worden ze rijp geplukt voor de verse consumptie en komen dan voornamelijk in juli op de markt.

Voor particuliere tuinen worden ook wel kleine boompjes aangeboden, waarbij de kruisbes is geënt op een onderstam van **Ribes uva-crispa var. reclinatum**, die gemakkelijk stekt. Ook kan men eenvoudig alle nieuwe grondscheuten verwijderen en zo een kruisbes op stam vormen. Doordat deze onderstam een hoogte van ongeveer 1 m heeft, groeien de vruchten op plukhoogte.

In de commerciële teelt kan gekozen worden voor vrij groeiende struiken, of voor de teelt aan hagen. Dit laatste komt tegenwoordig het meeste voor. Sommige rassen hebben een hangende groeiwijze waardoor ze niet meer geschikt zijn voor de teelt als vrijstaande struik, doch alleen nog maar aan een haag kunnen worden geteeld.

Bij de teelt aan hagen worden palen opgericht met daartussen draden die op een afstand van ongeveer 20-25 cm worden gespannen. Vervolgens worden per struik twee of drie gesteltakken omhoog geleid, waarbij er door middel van snoei voor wordt gezorgd dat de gesteltakken elk jaar over de volledige lengte zijn bekleed met vrucht dragende hout.

Rassen

Bij kruisbessen wordt onderscheid gemaakt naar de kleur van de rijpe vruchten, te weten:

- rassen met groene bessen
- rassen met gele bessen
- rassen met rode of roodpaarse bessen

bessen

In de commerciële teelt zijn de rassen met rode of roodpaarse bessen het meest populair, omdat de vruchten er voor verse consumptie het meest aantrekkelijk uit zien. Dit neemt niet weg dat er binnen het sortiment van rassen met groene of gele bessen ook rassen voorkomen met een zeer goede consumptie-kwaliteit.

De rijptijd van de rassen varieert en begint eind juni voor de vroegste rassen en loopt tot begin augustus voor de laatste rassen.

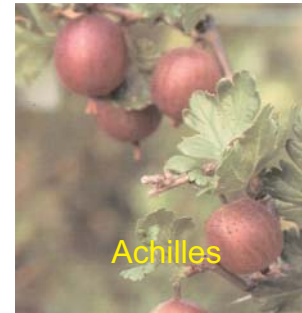

Mooie groene bessen.

Hieronder worden diverse rassen beschreven:

Achilles

Rijpt laat (tweede helft van juli) en geeft grote gladde paarsrode vruchten met een tamelijk goede smaak. Groeit tamelijk sterk met hangende takken die matig gestekeld zijn. Door deze hangende groeiwijze is Achilles niet geschikt om als vrijstaande struik te telen. Moet derhalve met ondersteuning worden geteeld. Tamelijk vatbaar voor Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

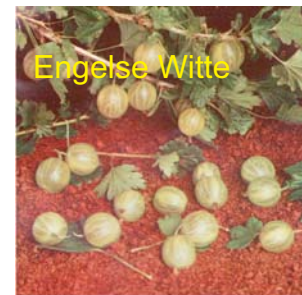
Black Velvet

Rijpt middentijds tot laat, geeft vrij kleine bessen die mooi glad zijn en donker van kleur zijn, ze hebben een goede smaak. Ze rijpen in 2-3 weken. De struik groeit erg sterk en is daardoor uitstekend geschikt voor om op te kweken tot een cordon. Vruchten dragen doet hij zeer goed.

Engelse Witte

Rijpt middentijds en geeft grote bleekgroene vrijwel gladde vruchten met een goede tot zeer goede smaak. Helaas wel zeer vatbaar voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Golda

Is een Nederlands ras dat gelijk rijpt met Whinams Industry. Geeft tamelijk grote gele vrijwel onbehaarde vruchten met een goede smaak. Matig vatbaar voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Goudbal

Is ook een Nederlands ras dat gelijk rijpt met Whinams Industry. Geeft matig grote langwerpige goudgele vruchten met een goede smaak. Matige groeikracht. Matig vatbaar voor Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Hinnonmäki Red

Rijpt zeer laat (eind juli) en geeft vrij kleine paarsrode vruchten. De vruchten hebben vast vruchtvlees en zijn dus niet erg sappig. Desalniettemin is de smaak goed. De takken zijn nagenoeg ongestekeld. De vatbaarheid voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw is vrij gering. Van de Hinnonmäki serie (stammen uit Scotland) zijn diverse rassen (groene, gele, rode) verschenen die min of meer ongevoelig zijn voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Hinnonmäki Yellow

Rijpt laat en geeft vrij kleine gele vruchten die met rechtopstaande haartjes bedekt zijn. De vruchten hebben vrij vast vruchtvlees. De smaak goed. De vatbaarheid voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw is vrij gering.

Invicta

Rijpt ook gelijk met Whinham's Industry en geeft tamelijk grote enigszins behaarde bleekgroene vruchten met een matige smaak. Sterk gestekelde takken. Ondanks de matige smaak is dit ras interessant omdat het niet tot weinig vatbaar is voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Pax

Rijpt iets later dan Whinham's Industry en geeft tamelijk grote helderrode behaarde vruchten met een redelijk goede smaak. Dit nieuwe ras is onder licentie in de handel en de takken vrijwel niet gestekeld zijn en het ras is vatbaar voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

ke tot goede smaak. is waardevol omdat niet tot weinig vatbaar voor de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Rixanta

Is een Duits ras dat middentijds rijpt. Geeft tamelijk grote mooie geelgroene wat behaarde vruchten met een goede smaak. Heeft een matige groei met half hangende groeiwijze en is daardoor moeilijk te telen. Matig vatbaar voor Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

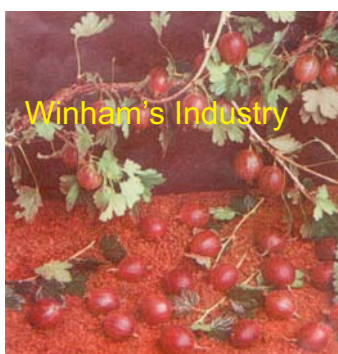

Rosko

Is een Nederlands ras dat gelijk rijpt met Whitesmith. Geeft tamelijk grote mooie helderrode vrijwel onbehaarde vruchten met een goede smaak. Heeft echter een zwakke tot matige groei met hangende groeiwijze en is daardoor moeilijk te telen. Matig vatbaar voor Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Ruige Gele

Is een zeer vroeg rijpend ras (eind juni/begin juli) met tamelijk kleine ruig behaarde gele vruchten met een goede smaak. De struiken groeien fors en zijn sterk gestekeld.

Whinham's Industry

Rijpt in de eerste helft van juli met grote behaarde paarsrode bessen met een tamelijk goede smaak. Zeer vatbaar voor Amerikaanse kruisbessenmeeldauw.

Er zijn meer dan 150 kruisbessenrassen bekend.

Nu worden er steeds meer de meeldauwtolerante en meeldauwresistente rassen aangeboden, hieronder wat van die minder ge-

voelige rassen.

Abundance, Black Velvet, Captivator, Germania, Glendale, Greenfiche, Hinnonmäki (geel, groen en rood), Keltainen, Houghton, Invicta, Jahn's Prariebes, Josselyn, Jubilee, Kapitein, Karpaty, Korsun, Izvienickij, Krosien, Lepaan Punainen, Marcus, Martlet, Mc.Ginnis, Mercurines, Oregon, Pankiw, Remarka, Resistenta, Reverta, Rexrot, Risulfa, Rixanta, Robustenta, Rochus, Rode Eva, Roi, Rokula, Rolonda, Sabine, Sebastian, Selby, Shefford, Siewka, Spinefree, Sutton, Thoreson, Welcome, Worcester.

Ziekten

De belangrijkste schimmelaantasting is Amerikaanse kruisbessenmeeldauw (*Sphaerotheca mors-uvae*).

De Amerikaanse kruisbessenmeeldauw veroorzaakt op jonge scheuten en bessen een witte schimmel. De ontwikkeling van de scheuten wordt sterk geremd en de bessen worden waardeloos. Er zijn tegenwoordig rassen verkrijgbaar die niet tot weinig vatbaar zijn voor deze ziekte. Bij de vatbare rassen moet echter tegen de ziekte worden gespoten. De bespuitingen vangen aan op het moment dat de bessen de grootte hebben van een erwt. De gehele struik moet bij de bespuiting goed worden geraakt. De bespuiting moet enige malen worden herhaald; bij ernstige aantasting ook na de pluk. Bij de snoei in de winter moeten aangetaste toppen (zwart verkleurd) worden uitgeknipt en verbrand. Er zijn verschillende schimmelbestrijdingsmiddelen (fungiciden) werkzaam tegen de Amerikaanse kruisbessenmeeldauw. Steeds dient te worden nagegaan welke werkzame stoffen volgens de lokale wetgeving zijn toegestaan voor dit gebruik. Tevens moet de wachttijd tussen de laatste bespuiting en de oogst in acht worden genomen.

Verdere ziekten die kunnen voorkomen maar veel minder dan de Amerikaanse Kruisbessenmeeldauw:

- Bessenglasvlinder
- Bessenglasvlinderrups
- Gewone meeldauw
- Bessenbladwesp
- Kruisbessenbladluis
- Kruisbessenspintmijt
- Spintmijt
- Grauwe schimmel
- Wortelluis
- Kruisbessenfruitmot
- Bessenglasvlinder
- Roest
- Bladvalziekte

Zanddeegkruisbessentaart

Recept zanddeegkruisbessentaart

Zanddeegbodemp nemen (kant en klaar of zelf maken, is lekkerder).

Breng 400 ml melk aan de kook; doe in 100 ml melk 40 g maïzena met 100 gr rietsuiker, een mespuntje vanillepoeder en een snufje zout, goed omroeren en in ongeveer 2 minuten klaar koken. Voorzichtig (het kan sterk borrelen) van het vuur nemen, roer er 600 gram zure room door en giet het in de bakvorm op het deeg. Vanaf een koude oven op ongeveer 160° C bakken met hete lucht in ongeveer 45 minuten. De kruisbessen brengen we in ongeveer 400 ml water aan de kook, 50-100 (naar smaak) suiker erbij doen met ook een snufje zout. In 100 ml water doen we 40 gram geweekte maïzena roerend erbij, ongeveer 2 minuten verwarmen. De gebakken taart ongeveer 10 minuten laten rusten, de hete kruisbessen erop gieten en glad strijken. Laten afkoelen, aansnijden en smullen maar.